

Глуцук-Олея Г. І.

кандидат філологічних наук, доцент

Херсонських державний університет

ЗАПЕРЕЧНІ СЛОВА У СВІТЛІ ГРАМАТИКИ МАРІЇ ЛУЇСИ РІВЕРО

Лінгвістичне заперечення належить до складних мовних категорій, воно пронизує всю лексику та граматику, має різні засоби та способи вираження, складну семантико-синтаксичну структуру, і як одна з універсальних категорій мови дозволяє висвітлити один із найцікавіших векторів лінгвістичних спрямувань – мовну картину світу [2, с. 365].

На різних етапах розвитку науки про мову категорія заперечення через свою універсальність постійно опиняється у центрі уваги мовознавців. В іспанській, як і в інших мовах, заперечення є однією із основних лінгвістичних операцій, до вивчення якої часто зверталися учені, і яка на сьогодні продовжує привертати значну увагу дослідників різних галузей.

В іспанській мові першим дослідником, який аналізував негативні слова з позицій генеративно-трансформаційної граматики, започаткованої Н. Хомським, була М. Л. Рівєро. Вона запропонувала правило включення заперечення для іспанської мови, яке б слугувало для пояснення зв'язку позитивних слів *algo, alguien* із заперечними словами *nada, nadie*. За цим правилом здійснюються дві операції: перша задля підстановки заперечення до елемента, який має заперечуватися, друга – така, що вводить заперечення в цей елемент, у результаті чого з'являється серія негативних слів: *nadie, nada, nunca...* [7, р. 14–22]:

Neg. + algo = nada

Neg. + alguien = nadie

У своїй генеративній граматиці іспанської мови дослідниця описує правила переміщення заперечення (*Transporte de la Negación*) [6]. Переміщення заперечення – це трансформаційне правило, яке допомагає укласти зв'язок між такими реченнями [5, с. 227]:

– *Faustino piensa que María no come raviolos.*

– *Faustino no piensa que María come raviolos.*

Ми отримуємо друге речення через перехід заперечення із підрядного речення до головного. Але такий перехід не впливає на загальне значення обох речень: обидва, дійсно, мають однаковий зміст; саме існування двох речень із запереченням у головному чи підрядному реченні залежить від компетенції мовця та слухача [5, с. 227].

Дослідниця також пропонує скорочення заперечних часток в іспанській мові, які оперують у поверхневій структурі. Таке запропоноване скорочення показує, що в поверхневій структурі заперечених речень кожний вузол 0 не може мати більше ніж одне заперечення,

таким чином, кількість заперечних часток у поверхневій структурі не залежить від кількості вузлів 0 у глибинній [8, с. 91–133]. Можна провести розмежування між глибинною та поверхневою структурою: перша є базисна абстрактна структура, що визначає семантичну інтерпретацію речення; друга – поверхнева організація одиниць, яка визначає його фонетичну інтерпретацію і пов’язана з фізичною формою реального висловлювання, з його похідної формою, чи такою, що сприймається; глибинна і поверхнева структури не обов’язково мають бути тотожними – базисна організація речення (яка важлива для його семантичної інтерпретації) не обов’язково безпосередньо виявляється у реальному розташуванні та угрупованні його конкретних компонентів [1, с. 73].

М. Л. Ріверо демонструє такі випадки:

1. Звуження іменної фрази:

– *No quiero comer pescado.*

– *Quiero no comer pascado.*

– **No quiero no comer pescado.*

Перші два приклади є граматичними, а третій – аграматичним через вживання подвійного заперечення у вузлі. Наприклад речення: *No quiero que Juan no pase por mi casa* має 2 вузли із запереченням, що поєднані прийменником *que*, тому вживання двох заперечних часток тут є нормою [8, р. 92]. Але, в такому разі переміщення заперечення є неможливим, як у таких прикладах [5, с. 231]:

– *Ana no quiere que Paco no venga.*

– **Ana no no quiere que Paco venga.*

2. У заперечних реченнях із кількома словами-оцінювачами, заперечення може відноситися до кожного із них:

– *Muchos catedráticos no dieron matrículas a toda los alumnos.*

У такому варіанті можливі дві інтерпретації: а) *pero algunos sí las dieron*; б) *sólo a algunos*. Аграматичними будуть речення, у яких заперечення передує слову-оцінювачу, а інше заперечення з’являється як додаткове:

– *Muchos aviones no estallan.*

– *No muchos aviones estallan.*

– **No muchos aviones no estallan.*

3. Є деякі прислівники, які за походженням функціонують як предикати речення і підкорюють дієслівну синтагму або все речення [8, р. 96]. Аргументом до цієї гіпотези є існування прислівників, що блокують переміщення заперечення, коли вони модифікують другорядне речення або один із його конститuentів [8, р. 97]:

– *Yo creo que Ernesto probablemente no dijo palabra de sus estudios.*

– *Yo creo que probablemente Ernesto no dijo palabra de sus estudios.*

Позиція прислівника *probablemente* факультативна, він може передувати підмету чи слідувати за ним, але має розташовуватися після прийменника *que*. Якщо заперечення з'являється у головному реченні, такий ланцюг стає аграматичним:

– **Yo no creo que Ernesto probablemente dijera palabra de sus estudios.*

– **Yo no creo que probablemente Ernesto dijera palabra de sus estudios.*

4. Речення із прикметником і у яких як головний так і другорядний член словосполучення вміщує заперечення є аграматичними:

– **Juan no es no educado.*

У цьому реченні одне заперечення належить до дієслова, друге – до прикметника. Але дієслово і прикметник можуть заперечуватися незалежно:

– *Juan no es educado.*

Таке речення може інтерпретуватися так: а) *Lo parece a primera vista*, коли заперечення стосується дієслова; б) *Es muy bruto* – коли стосується прикметника *educado*.

5. Деякі структури порівняльних речень також припадають до чотирьох попередніх типів скорочень. Як стверджує дослідниця, є два факти, які маніфестують, що підрядна частина порівняльного речення є заперечною: по-перше – це наявність заперечення у другій частині порівняння:

– *Mi hermano era más rubio de niño que (no) ahora.*

По-друге – заперечні слова *nada, nadie, nunca, etc.* у другій частині порівняння:

– *Mi abuela duerme más que nadie.*

Представлені М. Л. Ріверо аргументи належним чином пояснюють існування звуження поверхневої структури через зменшення кількості заперечних часток, що пристосовуються до кількості вузлів цієї структури речення.

У семидесятих роках, коли інтерес до синтаксичних проблем і порядку заперечення почав вщухати, послідовники генеративної семантики сфокусували зусилля над вивченням нових тем, пов'язаних із семантикою заперечення, насамперед, із термінами негативної полярності [9, р. 46]. Починаючи із попередніх робіт К. Л. Беікера [3], дослідження термінів негативної полярності продовжували привертати увагу: вивчилися, які саме контексти або елементи уможливають їхнє знаходження у певному реченні. Такими елементами є активатори заперечення, серед яких, насамперед, виділяється заперечний прислівник *no* [9, р. 46]. І. Боске у своїй науковій роботі під термінами негативної полярності визначає такі конструкції, поява та функціонування яких зумовлено появою заперечення, без якого речення не буде вважатися граматично вірним [4, р. 21–23]. Також великим значенням досліджень цього іспанського ученого є розмежування заперечення на два різновиди: експліцитне (із

формальним показником заперечення – ФПЗ) та імпліцитне (без ФПЗ), що ми розглянемо подалі в роботі.

Після проведеного нами аналізу досліджень категорії заперечення представниками іспанського генеративізму, можна підсумувати, що як універсальна категорія, заперечення не тільки сприяє і підтримує систему мови, але й збагачує її новими формами, і, відповідно, новими категорійними значеннями.

Література

1. Хомский Н. Картезианская лингвистика. Глава из истории рационалистической мысли [Перевод с английского и предисловие Б. П. Нарумова]. – М.: КомКнига, 2005. — 232 с. (История лингвофилософской мысли.).
2. Шиляева Т. В. Приставки со значением негации в текстах англоязычной проповеди [Електронний ресурс] / Т. В. Шиляева. – С. 365–367. – Режим доступу до статті : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nznuoa/fil/2012_26/109.pdf
3. Baker C. L. Double negatives // Linguistic inquiry, 1, 1970. – P. 169–186.
4. Bosque I. Sobre la negación. – Madrid: Cátedra, 1980. – 176 p.
5. Montalbetti M. Reseñas: M. L. Rivero, Estudios de Gramática Generativa del Español, Madrid (Ediciones Cátedra), 1977, 161 pp. // LEXIS, Vol. III, Núm. 2, Diciembre de 1979 [Електронний ресурс] / Mario Montalbetti. – P. 227–233. – Режим доступу до статті : revistas.pucp.edu.pe/index.php/lexis/.../4690
6. Rivero M. L. Estudios de Gramática Generativa del Español. – Madrid : Cátedra, 1977. – 161 p.
7. Rivero M. L. Estudio de una transformación en la gramática generativa del español // Español actual, 17, 1970. – P. 14–22.
8. Rivero M. L. Una restricción de la estructura superficial sobre la negación en español, en H. Contreras (ed.) // Fundamentos de la Gramática Transformacional, México: Siglo XXI, 1971. – P. 91–134.
9. Said. S. K. Estudio comparativo de los procedimientos de la negación en español y en árabe. – Granada : Universidad de Granada. Facultad de filosofía y Letras. Departamento de Lengua española [Tesis doctoral], 2009. – 492 p.

ГЛУЩУК-ОЛЕЯ Г. І.

Наука в інформаційному суспільстві : міжнародна конференція. – Донецьк : Знання, 2013. С. 99–102.